

בבא קמא ו

שווערד

לרגל שבת שבע ברכות של אביגיל ומוטי נויבורגר

הרא"ש על בבא קמא פרק ראשון - סימן א

דף ו ע"א] הצד השוה שבהן לאתווי מאי אמר אביי לאתווי אבנו סכינא ומשאו וכו'. רב אלפס ז"ל לא הביא בחבורו כל הני אוקימתא דהני אמוראי אף על גב דכולן הלכות פסוקות הן ולא פליגי אהדדי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. דהא אוקימתא דרב אדא בר אהבה ברייתא ודרבינא מתניתין היא וכך אהנהו דאביי ורבא ליכא לאקשווי מידי ומסקינן דילפינן אבנו וסכינא ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו לרה"ר ברוח מצויה והזיקו בתר דנייחי מבור ומאש ויש מן הגדולים שכתבו דלא מחייב אלא מה שחייב בשניהם ופטירי מנזקי כלים וממיתת אדם כמו בור ומטמון [כמו באש דכיון] דאתו במה הצד יהבינן להו הקל שבשניהם ויש שנסתפקו בדבר ולי נראה דכל דין בור יש להם תדע דהני אינן שלש אוקימתות דילפינן להו מבור ושור לשמואל דאמר תנא שור לרגלו ומה הצד דמתני' קאי אד' אבות השנויין במשנתנו דשקיל וטרי בהו לא הרי זה כהרי זה הצד השוה שבהן ואלו קרן תניא בסיפא כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק לאתווי קרן והיכי מצי שמואל לאיתווינהו מבור ורגל לחייבינהו ברה"ר כיון דיהבינא להו הקל שבהן הלכך נראה דעיקר תלמודא הוא מבור לחודיה דבור גמור הם אבנו וסכינא ומשאו לבתר דנייחי בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו לשמואל דאמר כולו מבור למדנו ולרב בדאפקרינהו. וכן בור המתגלגל וכן כותל ואילן שנפלו לרה"ר והזיקו בתר דנייחי וכן פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן אע"ג דברשות קעבדי לשמואל דאמר בור ברשותו חייב וקי"ל כוותיה בור גמור הוא אלא דלא מצינו למילף מבור לחודיה משום דלא דמי לגמרי לבור בתחלת עשייתו לנזק או משום דכח אחר מעורב בהן בעשייתן או שלא גרמו לו מעשיו או שעשייתן ברשותו הוצרך להביא יוכיח משאר נזיקין שאין לחלק ביניהם ובין בור משום הני פירכות שאינם מונעות חיוב בהם הלכך גם אלו לא יצאו מכלל בור בשביל אלו פירכות ובור גמור הוא וכל דין בור להם קולות וחומרות שבהן ולא יהבינן להו קולות של אש ורגל וכן מוכח מתוך התוספות שהקשו היאך קאמר שור יוכיח שכן ברשות הא אליבא דשמואל שור דמתני' היינו רגלו במקום שהוא מהלך ברשות דהיינו ברה"ר הוא פטור ותיריך בעץ ארוך שדרסה עליו ברה"ר והזיקה ברה"ר אבל הא לא הוה קשיא להו היכי ילפינן מרגל לחייבינהו ברה"ר אלא ודאי כדפרישית דעיקר חיובינהו מבור הלכך אבנו וסכינא ומשאו שהניחן בראש גג ונפלו ברוח מצויה והזיקו דרך הילוכן הוו תולדה דאש ולבתר דנייחי הוי בור בין אפקרינהו ובין לא אפקרינהו כשמואל ואם הניחם ברה"ר ולא הזיקו במקומן וגלגלתן רגלי אדם ורגלי בהמה למקום אחר אם הזיקו דרך הילוכן ע"י רגלי אדם חייב המגלגל הכל. אע"ג דאמרין לקמן בריש פרק המניח אין דרכו של אדם להתבונן בדרכים היינו לענין זה שאם שבר כלי שהיה מונח לפניו בלא התבוננות פטור אבל כולי האי אין לו להשתגע בהליכתו שיתזיז הכלי ממקומו ויזיק דרך הליכתו ופושע הוא בהיזק זה ובעל התקלה פטור ואע"ג דלקמן פרק כיצד (דף יט ע"ב) גבי דליל הנקשר ברגל התרנגול וכלב שנטל חררה (לקמן כא ע"ב) ובה גחלת והדליק בה הגדיש מחייבין בעל הדליל ובעל הגחלת מחצה שאני התם דהכלב והתרנגול לאו בני דעה נינהו אבל אדם דבר דעת הוא ופושע והזיק מיפטר בעל התקלה לגמרי. תדע אדם אחד שכרה בור ואדם אחר דחף שור לתוכו או אחד שהדליק אש ובא אחר וזרק טליתו של חברו לתוך האש מי מחייבי בעל הבור ובעל האש. ואם גלגלוהו רגלי בהמה והזיקו דרך הילוכן ברגלי הבהמה מיחייב בעל הבהמה חצי ובעל התקלה חצי ואם התיזם הבהמה והזיקו דרך הילוכן בשאין הבהמה נוגעת בהן חלק הבהמה משלמין בעליה חצי נזקו דהיינו רביע הנזק ותשלום בעל התקלה תלוי במחלוקת ר' נתן ורבנן (לקמן דף נג.) גבי שור שדחף את חברו לבור ולקמן נדקדק בו בע"ה ולבתר דנייחי הוי בור גמור וחייב בעל התקלה הכל. וכותל ואילן שנפלו לרה"ר והזיקו או שהזהירו ב"ד לסתור הכותל ולקוץ האילן ונתנו לו זמן ונפלו בתוך הזמן והזיקו בשעת נפילה או אחר נפילה קודם שנודע לבעלים שנפלו או נודע להם ולא היה להם פנאי לסלק [או שהיה להם פנאי] והפקירום ולא סילקום פטורין דהוה ליה מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דאמרין לקמן פרק המניח (דף כט.) דפטור ואם נפלו אחר הזמן והזיקו אחר הנפילה בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו בור גמור הוי ואין זה מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דפושע הוי במה שלא קצצו [ולא

סותרו] בתוך הזמן ואם הזיקו בשעת נפילה נסתפקו בתוספות אם יש להם דין אש או דין בור ונראה דיש להם דין בור ולא דמי לאבנו וסכיננו ומשאו שהניחן בראש גג ונפלו ברוח מצויה והזיקו דרך הילוכן. דהנך נעשו בור על ידי כח אחרים אבל כותל ואילן מחמת ריעותא נפלו מעצמן כי ראו שלא היו יכולין לעמוד יותר והזהירו ב"ד הבעלים להפילו ואם משום דהולכין ומזיקין מה שאין כן בבור לא גריעי מחמת זה וכל שכן דיש לחייבו יותר מידי דהוי אקושר אבן ברגלי בהמתו והלכה לרשות הרבים והזיקה ואי משום דאין תחלת עשייתן לנזק שור יוכיח:

הרא"ש על בבא קמא פרק ראשון - סימן ב

ב [דף ו' ע"ב] ת"ר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו ומיטב כרמו של נזק דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית וקל וחומר להקדש. ואסיקנא דבהא פליגי דרבי ישמעאל סבר בדניזק שיימין ואם היתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק יהיב ליה זיבורית ור"ע סבר בדמזיק שיימין ויהיב ליה עידית [דידיה] וק"ל הלכה כר"ע מחבירו אהני קרא דאי אית ליה למזיק עידית וזיבורית וזיבורית דידיה לא שויא כעידית דניזק משלם ליה ממיטב ואי אית ליה למזיק עידית ובינונית וזיבורית ולא שויא זיבורית דמזיק כעידית דניזק ובינונית שויא טפי מעידית [דניזק] אית דאמרי דיהיב ליה בינונית ומדקדק מדשבק גמרא בינונית אלמא אי הויא ליה בינונית דשויא טפי מעידית דניזק יהיב ליה בינונית ואית דאמרי אפ"ה יהיב ליה עידית ודבריהם נראה לי דאהני ג"ש ואהני קרא תרוייהו לשלם ממיטב. אהני גזירה שוה לשלם לו מזיבורית דמזיק כשהיא עידית דניזק ואהני קרא כשאינה כמיטב דניזק לשלם ממיטב דמזיק דלעולם בעינן מיטב או דמזיק או דניזק והאי דנקט עידית וזיבורית ושבק בינונית משום דלא הזכיר אלא הנך דמשתלמין מהם מעיקרא מזיבורית דמזיק והשתא מעידית ולעולם אפילו אי אית ליה גם בינונית ישלם ממיטב שלו:

שור רעהו אמר רחמנא ולא שור דהקדש. והוא הדין בכל שאר נזקין שהזיק הדיוט להקדש דפטור כדמוכח מתני' נכסים שאין בהן מעילה וקאי אכל ארבעה אבות דמתני' אף לרב דאמר מבעה זה אדם ואמרינן נמי בירושלמי דפרק הניזקין [ק"ו להקדש] כרמו פרט להקדש מה אנו קיימא אי להכשיר נזקין הדא היא דתניא שור רעהו ולא שור הקדש ואם לנזקי גופו הדא היא דתני ר' חייא נזקין להדיוט ואין נזקין לגבוה אלמא אפילו אדם דמזיק הקדש פטור ובמעילה פרק הנהנה [דף י"ט]. יליף לה מקרא דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ובתרומה איירי ואפקה בלשון קודש ודרשינן מיניה דאיתקש קודש לתרומה ומה תרומה פרט למזיק אף הקדש מידי דבר אכילה כי מזיק ליה פטור ופרש"י התם האי דנקט מידי דבר אכילה לאו דוקא דהוא הדין לכל מילי אלא משום דבתרומה דרשינן כי יאכל פרט למזיק וכיון דאדם דמזיק בגופו את ההקדש פטור כל שכן ממונו שהזיק [דיותר ראוי לחייב אדם דמזיק בידים] מאם הזיק בגרמת כריית בורו [או שילח בעירו] ואי לא דכתב שור רעהו [לא ילפינן מכי יאכל] דאי לאו דאשמעינן בשום דוכתא דמזיק הקדש פטור הוה דרשינן כי יאכל פרט למזיק שאין משלם את החומש אבל קרן משלם בין בתרומה בין בהקדש אבל השתא דחזינן דמיעט רחמנא הקדש מנזקי קרן מהשתא ממעטינן אדם המזיק אף מן הקרן ולהכי מייתי הכא קרא דשור רעהו ולא מייתי איש כי יאכל משום דאי לאו האי קרא לא הוה שמעינן ליה מהתם. [דף ז' ע"א] ר"ע סבר לה כר"ש בן מנסיא דשור של הדיוט שנגח לשור של הקדש בין תם ובין מועד משלם נזק שלם ושור של הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור. ולית הלכתא כר"ע בהא דק"ל כרבנן דר"ש בן מנסיא:

ספר אור שמח - הלכות נזקי ממון - פרק ט - הלכה ב

פסק כחכמים, ודלא כרשב"ם בב"ב שפסק כסומכוס, ולפי דעתו באו פסקי ההלכה בהגהות אשר"י, ולסומכוס אמר תמן דאף דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מידחי ליה דא"ל מידע ידעי דשותפא אית לי. והנה הפירוש תמוה, כיון דספק לן אם היה בעת הנגיחה אם כן מספק יחלוקו ותו משלם הבעל פרה לבד רביע נזק עוד שמינית נזק מספק דילמא נגח בלא הולד כיון דבכל ספק יחלוקו. ולכן נראה לדעתי כך דנתבונן דדבר זה מפורש ברועה שהניח עדרו שאומדין אותו אם יכול להציל חייב ואם אינו ידוע חייב, משום דאף דק"ל דשומר כי מתחייב משעת גנבה,

בכל זה מתחלת הפשיעה מתחיל החיוב רק כי איתרמי אונסין אחר כך הוי כחזרה, לכן אם אינו ידוע הוי כאינו יודע אם נתחייבתי, ולהכי כי טבחוה ואכלוה כי הניח אביהן אחריות נכסים חשבינן כמו דאתחייב אבוהון משום דלא הגיד להן שאינה שלו והתחיל הפשיעה מחייו כמו שכתב הקדמונים והובא דבריהם באורך בקצות החושן סימן ש"מ.. ולפי זה הלא מצאנו דהגמרא מדמה דתחלתו בפשיעה וסופו באונס דפליגי אמוראי היכי דהפשיעה גורמת אל האונס לבוא, מדמה הא דפליגי גבי שומר לנזיקין, וכמו בכלב וגדי שנפלו מן הכותל, אם כן היה ראוי להיות במספקא לן אם הזיק כיון שפשע שלא שמרו היה ראוי להתחייב כמו גבי שומר, וזה שקר, דבשנתנו מפורש שור שהיה רודף אחר שור חברו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא פטור אף דפשע שלא שמרו, ואם כי יש לחלק, אמנם דא סבר ר' חייא בר אבין באינו יודע אם כחושה או שמנה הזיק דמשלם שמנה וכולוהו פליגי עליה דהמוציא מחברו עליו הראיה, דבשלמא בשומר להתחייב על החפץ הנשמר שפיר מתחיל חיובו משעת הפשיעה וכי איתרמי אונס שהיה בא בלא הפשיעה חשבינן ליה לחזרה, אבל להתחייב על נזיקין שאינו ידוע אם הזיק מחמת הפשיעה שלא שמרו אטו יתחייב על כולי עלמא מידי דמצי לתלות ביה, רק אם ניזק הדבר הזה ממנו אך שהיה סופו באונס הבא מן הפשיעה לזה מצרפין הפשיעה הקודמת וזה פשוט:

ונתבונן עוד, דאם ינזק דבר מן השור רק שיהא באונס מן הבעלים הלא פטור הבעלים הלא פטור הבעלים רק בצירוף הפשיעה שלא שמרו אז חייב, ונחשוב דשור זה שהיה לבעל הולד חלק בו הוי כשור של שותפין, דשניהם מחויבין בשמירתו, וכי לא נעלו בפניו הוי פשיעה, אם כן פשעו השנים בעל הפרה ובעל הולד, רק דלא מצית לחייב את בעל הולד כיון דמספקא לן דילמא נגחה אחרי שהפילה, והולד שלו לא הזיק כלום, ועל הפשיעה לחודא לא יתחייב בלי עשיית ההיזק וכמו שפרשנו לעיל, אבל למיפטר בעל הפרה הלא אמר בעל הפרה תיכף מכי פשעתי בשמירתו הלא היה שותף עמי בעל הולד, וכמו דחשבת להפשיעה להחייב בשעה שנוגע לדבר הנשמר וכי מתרמי אחרי זה ספק, הוי ספק בחזרה. ותו מוקמינן ליה אחזקת פטורא והוי כמו שנגחה פרתי בלא פשיעה רק באונס לחודא דפטור, וזה דאמר מידע ידעי דשותפא אית לי דהוי שותף עמי בהפשיעה ולא פשענא לחודא, אולם למה דקיי"ל בתם שנעלו בדלת שיכול לעמוד ברוח מצויה דחייב דבעי שמירה מעולה. אם כן הוי תחלתו כעין גנבה ואבדה יש להסתפק אם שייך סברא זו שכתבנו, ועיין מה שכתב בהלכות שכירות בעייל בעידנא דעיילי אינשי דשומר חנם פטור גם כן באינו ידוע אם יכול להציל חייב השומר שכר יעויין שם ודוק. ובחידושי לגמרא ב"מ כתבתי באופן אחר קרוב לזה:

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ו/ב

נאמר שדה למעלה. תימה אמאי תני רבי ישמעאל שלוש עשרה מדות ותו לא והא כי היכי חשיב בנין מכתוב אחד ומשני כתובים הכי נמי לחשוב גזירה שוה מכתוב אחד כי הכא דשדה דלמעלה ומטה בכתוב אחד. ותירץ ה"ר שמואל ז"ל מבמבורקא אחרי שגזירה שוה נידונית בשתי תיבות הדומות זו לזו אם כן מה לי כתוב אחד מח לי שני כתובים ולא שייך לחלק אלא בבנין אב. מיהו רבינו תם ז"ל מפדש לקמן פרק הכונס כל היכא דקאמר כי האי לישנא נאמרה תיבה זו למעלה ונאמרה תיבה זו למטה לא דיינינן ליה בגזירה שוה אלא כמו למוד סתום מן המפורש. ע"כ ממחר"י כהן צדק ז"ל:

פני יהושע על בבא קמא - דף ו ע"ב

שם נאמר שדה למטה ונאמר שדה למעלה כו'. אע"ג דברישא דקרא כתיב נמי יבעיר איש שדה או כרם והיינו דמזיק וא"כ כיון דהכא נמי כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם יש לומר יותר דהיינו בדמזיק שיימינן דומיא דרישא דקרא דכתיב נמי שדה וכרם משא"כ בדניזק לא כתיב כרם, וליכא למימר דר"י גזירה שוה גמיר דבפ"ק דערכין [ט"ו ע"א] משמע להדיא דהוא שדה שדה לאו ג"ש גמורה היא כמ"ש שם התוספות [בד"ה הוה להו] ע"ש אלא דאיכא

למימר דר"י סבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו וההיא דמיטב שדהו ומיטב כרמו דכתיבי תרווייהו פירשתיו יפה בריש פרק הניזקין ע"ש:

משך חכמה על שמות פרק כב פסוק ד

(ד) כי יבער איש שדה או כרם - פירוש שיוליך בהמות לאכול שחת שדהו ויצאת הבהמה משדהו לשדה אחר, ישלם, וכן פירש הספורני. והטעם דלחייב שן בשדה אחר הלא אם גדורות הן איך נכנסה הבהמה לתוכן ואם אינן גדורות היה לו לגודרה וכדאמר אביי פרק כיצד (ב"ק כג), וכשנפל הגדר זה אופן רחוק, ועל כרחין שסביב הבקעה היה גדר, רק בין שדה לשדה חבירו לא היה גדר בינתיים וכשהולך הבהמות בשדהו היה לו לשומרן שלא יכנסו בשדה חבירו דהא היו גדורות סביב הבקעה. ועיין רפ"ק דב"ב (דף ד סע"א) ובש"ך סימן שצ"ז ותראה שזה נכון, ומשו"ה הכתיב את בעירה, היינו מה שמבעירים שדהו ודו"ק.

כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירו ובער בשדה אחר - הכתיב בעירה בה"א, ונראה דבריש כיצד הרגל אמרו תנא שן דחיה ושן דבהמה כו', וזה בעירה על השדה בעיר השדה, וזה על חית השדה, כמו שכתוב בפ' בראשית ויקרא אדם כו' לכל הבהמה ולכל חית השדה ותרגום חיות ברא, והקרי בעירו זה בהמה בייתית שמקבלת מרות. וע"ד דרש יתכן דמרמז דהבעל שרועה בהמות אשתו, דמן התורה אין קנין לבעל בנכסי אשתו, רק שדרך היה שהוא אוכל פירות נכסיה יעו"י תוס' סוף השולח (גטין מז: ד"ה ולביתך), והוא אצלה כרועה על בהמתה, הוא חייב בתשלומין, וכמו דתנן (ב"ק נה:): מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו, ואף עפ"י שהוא בבעלים כדאמרו פרק השואל (בבא מציעא צו), גם כן חייב הבעל. ולפ"ז נראה דאם מסרה לרועה והוא הבעלים במלאכת הרועה, גם כן חייב הרועה על תשלומי נזקין של אחרים, כיון שהבהמה תחת הרועה וברשותו ודו"ק, אף אם נאמר דמן התורה חייבת בדברים של חיבה כמצעת המטה וכו', דבבעלים מחוייב לשמור רק דעל תשלומין פטור כמבואר ברמב"ם (ע' ה' שכירות ב-ג) ואכמ"ל.